

VAN MÉG ÚJ A NAP ALATT

TOVÁBBI JAVASLATOK A BÖRTÖNÖK TÚLZSÚFOLTSÁGÁNAK TARTÓS ENYHÍTÉSÉRE

ELŐZMÉNYEK

A Magyar Helsinki Bizottság (MHB) húsz éve vizsgál fogvatartási helyeket Magyarországon. Tapasztalataink szerint a hazai büntetés-végrehajtás egyik legsúlyosabb és legrégebbi problémája a börtönök zsúfoltsága. Az Emberi Jogok Európai Bírósága (EJEB) – részben éppen az MHB ügyfeleinek panaszai nyomán – mondta ki 2015. március 10-én, hogy a túlszűfolttség tömeges és rendszerszintű problémát jelent a hazai büntetés-végrehajtásnak. Ezért arra kötelezte Magyarországot, hogy hat hónap alatt készítsen akciótervet a telítettség tartós és jelentős csökkentésére. Az ítélet nem érthette váratlanul a magyar kormányt, hiszen Szél Magyarország elleni ügyében, valamint István Gábor Kovács Magyarország elleni ügyében¹ az EJEB már évekkorábban megállapította a túlszűfolt börtönkörülmenyeket elszenvedő panaszosok jogsérelmét; ahogy annak is világosnak kellett lennie, hogy az EJEB nem fog tartózkodni a tömeges és rendszerszintű egyezmény-sértés megállapításától, ha kellő számú panasz érkezik be, és az adott állam nem hajlandó lépéseket tenni a börtönök túlszűfolttségének enyhítése érdekében, ahogy ezt Olaszország és Oroszország esetében is tette.²

A magyar kormánynak tehát hosszú évek álltak rendelkezésére, hogy összetett javaslatcsomagot dolgozzon ki a probléma kezelésére. Ennek ellenére a túlszűfolttség enyhítését célzó magyar akcióterv³ leginkább hangsúlyos beavatkozási eleme egyszerűen a büntetés-végrehajtási (továbbiakban: bv.) férőhelyek, intézetek számának növelése. Ugyanakkor az új férőhelyek létesítése csak ideiglenesen csökkenteti a bv. intézetek túlszűfolttségét, középhosszú távon a túltelítettség mértéke visszaáll a korábbi szintre, ha nem sikerül egyidejűleg megállítani vagy visszafordítani a börtönpopuláció növekedését.⁴ Ezt nem csak a nemzetközi szakirodalom, de hazai tapasztalatok is alátámasztják, hiszen jelentős mértékű kapacitásbővítések ellenére (pl. a szombathelyi bv. intézet működésének megkezdése 2008-ban) nem sikerült még középhosszú távon sem csökkenteni vagy legalább megállítani a telítettség növekedését. Ráadásul, ha 2019-ig valóban ki is alakítják azt a 4374 új férő-

lyet, amelyek létesítését a Kovács István Gábor-ügyben az Európa Tanács Miniszteri Bizottságához benyújtott magyar akcióterv előrevetíti, a börtönrendszer teljes kapacitása (17583) még mindig alacsonyabb lesz, mint például a 2015-ös átlagos fogvatartotti létszám (17796), amely egyébként 2012 óta a legalacsonyabb volt.⁵ Mindezzel együtt az új intézetek és férőhelyek létesítésére irányuló szándék üdvözlendő, de – az Európa Tanács szakértői bizottságával megegyező – álláspontunk szerint az új bv. intézeteket elsősorban a régi, korszerűtlen intézetek felváltására kell használni, amelyekben a megfelelő elhelyezési körülmények nem biztosíthatók.⁶ Ehhez képest a kapacitásnövelés csak másodlagos szempontként jelenhet meg.

Annak érdekében, hogy a kritika mellett konkrét, realisan kivitelezhető és szakmailag alaposan alátámasztott javaslatokat tegyünk a hazai túlszűfolttség megoldására, enyhítésére az MHB áttekintette a hazai és nemzetközi szakirodalomban, valamint a nemzetközi szervezetek ajánlásaiban megfogalmazott megoldásokat. Az összegyűjtött információk alapján az alábbiakban olyan javaslatokat fogalmazunk meg, amelyeknek a magyar jogrendszerbe való átültetése nem okozna különösebb nehézséget, amelyek rövid, középhosszú és hosszú távú megoldást jelenthetnek a bv. intézetek túlszűfolttségének enyhítésére, és amelyek megvalósítása nem igényel túlzott mértékű pénzügyi ráfordítást.

Mindenekelőtt érdemes hangsúlyozni, hogy a bv. intézetek túlszűfolttségének hosszú távú enyhítése, tartós és jól működő megoldások bevezetése csak akkor lehetséges, ha a jogalkotó ezt a kérdést nem önmagában, hanem a büntető-igazságszolgáltatás egészének részeként vizsgálja. Ennek során a jogalkotónak figyelemmel kell lennie egyéb szakpolitikai területeknek a büntető-igazságszolgáltatással összefüggő elemeire. Így például a megfelelő oktatáspolitikai, szociálpolitika, integrációs politika stb. kidolgozására és azoknak a büntetőpolitikával való összehangolására a bűnelkövetés megelőzése, az ismételt bűnelkövetés csökkentése, az elítéltek társadalomba való eredményes visszailleszkedése érdekében.

A bv. intézetek túlszűfolttségének egyik legközvetlenebb oka a szakpolitikai kérdéseknek a napi párt-

politikai érdekek mentén való kezelése; a társadalom nem megfelelő tájékoztatása a bűnözés alakulásáról, a büntetések hatékonyságáról és a büntető-igazságszolgáltatási rendszer működéséről; ezzel párhuzamosan pedig a büntetőpolitika mértéktelen szigorodása.⁷ Ebből következően (is) követendőnek tartjuk az olasz állam példáját, ahol a jogalkotó a bv. intézetek túlszűfoltóságát szakpolitikai kérdésként kezelte, és a jogalkalmazók, a tudomány képviselői és a civil szervezetek bevonásával hosszú távú megoldásokat igyekezett kidolgozni. Miután az EJEB a Torreggiani-ügyben hozott pilot ítéletében elmarasztalta Olaszországot, a szükséges reformtervezetek kidolgozása céljából a kormányzat a büntető-igazságszolgáltatás szereplői valamint a civil szervezetek képviselőinek részvételével működő bizottságokat hívott életre.⁸

A börtönpopuláció alakulását értelemszerűen a következő két tényező határozza meg: egyrészt, hogy hányan kerülnek be a bv. intézetekbe, másrészt, hogy hányan kerülnek ki a bv. intézetekből. Ennek megfelelően megoldási javaslatainkat is eszerint strukturáltuk, és osztottuk két nagyobb kategóriába; úgy mint 1) bemeneti tényezők és 2) kimeneti tényezők.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK BEMENETI TÉNYEZŐK SZERINT

Ahhoz, hogy a bv. intézetek telítettsége enyhüljön, és hosszú távon se álljon vissza a korábbi telítettségi szint, feltétlenül szükséges a bv. intézetekbe kerülők számát csökkenteni. A szakirodalomban széles körben osztott álláspont, hogy a bűnözési ráta és a telítettségi mutató között nincs egyértelmű korreláció; más szóval, a börtönpopuláció növekedésének oka elsősorban nem az elkövetett bűncselekmények számának emelkedése. Sokkal inkább hatással van a börtönnépeség nagyságának alakulására, hogy bizonyos magatartásokat szabálysértésként vagy bűncselekményként rendel-e büntetni a jogalkotó, hogy mennyire helyezi előtérbe a jogalkotó a szabadságvesztést más büntetésekkel és alternatív intézkedésekkel szemben, hogy mennyire korlátozott a bíróság a büntetés kiszabása vagy a kényszerintézkedés elrendelése során, stb.⁹ Ahogy arra az Alkotmánybíróság is rámutatott, a jogalkotónak időről időre felül kell vizsgálnia az általa választott megoldásokat a jogalkalmazás és a végrehajtás tapasztalatai, a tudomány mindenkori állása, valamint a folyamatosan fejlődő alkotmányos és nemzetközi jogi követelmények fényében, továbbá biztosítania kell, hogy valamely személy szabadságának megvonása valóban csak végső eszközként legyen alkalmazható.¹⁰

Dekriminalizáció

A túlszűfoltóság csökkentésének egyik leggyakrabban javasolt módja bizonyos, a társadalomra csekély fokban veszélyes magatartások dekriminalizációja; vagy úgy, hogy az adott magatartást egyáltalán nem bünteti a jogalkotó, vagy úgy, hogy az adott magatartást szabálysértésnek minősíti.¹¹ Itt elsősorban nem annak van jelentősége, hogy szabadságvesztéssel is büntethető cselekményről van-e szó. A hangsúly sokkal inkább azon van, hogy a társadalomra csekély fokban veszélyes magatartások bűncselekményként való minősítése azt eredményezheti, hogy több kisebb bűncselekmény együttes elbírálása (halmazat) esetén, vagy későbbi, újabb bűnelkövetés esetén az elkövetőt nagyobb eséllyel ítélik szabadságvesztésre. A társadalomra csekély fokban veszélyes magatartások dekriminalizációjának így közvetett, de hosszú távú hatása lesz a szabadvesztések számának alakulására, ezen keresztül pedig a börtöntelítettségre. Mindezek fényében a jogalkotónak érdemes lenne megfontolnia a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban: Btk.) áttekintését abból a szempontból, hogy mely cselekmények esetében merülhet fel a dekriminalizáció lehetősége.

Depönalizáció

A depönalizáció körében tárgyalható megoldások közül elsőként vegyük szemügyre a szabadságvesztéssel nem büntethető bűncselekmények körének szélesítését. A börtönök túlszűfoltóságának egyik leggyakoribb oka az, hogy a büntető törvénykönyvek olyan bűncselekményekre is előirányozzák a szabadságvesztés kiszabásának lehetőségét, amelyek nem veszélyesek olyan fokban a társadalomra, hogy azok miatt indokolt lenne az elkövetőt a legszigorúbb büntetőjogi szankcióval sújtani.¹² Hosszabb távon ugyanis az is hozzájárul a bv. intézetek telítettségének növekedéséhez, ha egy szabadságvesztéssel is sújtható bűncselekmény elkövetése miatt a bíróság rendszerint nem szab ki szabadságvesztést. Maga a szabadságvesztéssel való fenyegetettség ténye latba eshet például akkor, ha több bűncselekmény miatt halmazati büntetést szabnak ki az elkövetővel szemben, vagy egy újabb bűncselekmény elkövetése esetén a büntetés kiszabásakor nyomós súlyosító tényezőként vehető figyelembe a tény, hogy az elkövetőt korábban már elítélték szabadságvesztéssel sújtható bűncselekmény miatt; még akkor is, ha a bíróság végül nem vonta el a szabadságát. Előzetes letartóztatást sem lehet elrendelni abban az esetben, ha az adott bűncselek-

mény nem büntethető szabadságvesztéssel, így a lehetősége sem merül fel, hogy csekély súlyú cselekményekkel összefüggésben börtönbe zárják valakit.

Mindezekre figyelemmel érdemes lenne megfontolni, hogy bizonyos, a társadalomra csekély fokban veszélyes bűncselekmények elkövetése ne legyen szabadságvesztéssel büntethető, amennyiben az elkövető nem minősül visszaesőnek, különös visszaesőnek, többszörös visszaesőnek vagy erőszakos többszörös visszaesőnek. Ilyen bűncselekmények lehetnek például a garázdaság (Btk. 339), a könnyű testi sértés alapesete (Btk. 164. § (2) bekezdés), a járművezetés ittas állapotban (Btk. 236. § (1) bekezdés) és a járművezetés bódult állapotban (Btk. 237. § (1) bekezdés) bűncselekmények alapesetei, a tartási kötelezettség elmulasztása (Btk. 212. §), a lopásnak a Btk. 370. § (2) bekezdése szerinti esete, a csekély mennyiségre elkövetett kábítószer birtoklása (Btk. 178. § (5) bekezdés), valamint a kábítószer fogyasztása, illetve a csekély mennyiségű kábítószer fogyasztás céljából megszerzése vagy tartása (Btk. 178. § (6) bekezdés).

A német példa adatai igen meggyőzőek. 1969-ben a Német Szövetségi Köztársaságban jelentősen módosították a büntető törvénykönyvet annak érdekében, hogy csökkentsék a szabadságvesztéssel járó büntetések és intézkedések számát. Először is, az egy hónapnál rövidebb szabadságvesztést eltörölték, és pénzbírsággal helyettesítették. Másodsor, számos szabálysértést dekriminalizáltak, és kizárólag pénzbírsággal sújtható közigazgatási szabályszegéssé minősítették. Harmadsor, az új büntető törvénykönyv kifejezetten ellenezte a hat hónapnál rövidebb idejű szabadságvesztés kiszabását, és előírta a bírák számára, hogy alaposan indokolják meg a rövid tartamú szabadságvesztés szükségességét. A bírának további indokolást kellett adniuk, ha az egy évnél rövidebb tartamú szabadságvesztés büntetést nem függesztettek fel. Mindezek eredményeként a szabadságvesztéssel járó büntetések száma drámaian csökkent: 1968-ban még 136 519 esetben szabtak ki szabadságvesztést, ez a szám 1996-ra 36 874-re csökkent; ez 28 év alatt 73%-os mérséklődést jelent. 1996-ra sikerült elérni, hogy a bíróság által kiszabott büntetések mindössze 5%-a végrehajtandó szabadságvesztés.¹³

Ugyancsak a depönalizáció körében érdemes megvizsgálni a büntetőjogi elzárás eltörlésének szükségességét. Az új Btk. megemelte a szabadságvesztés büntetés generális minimumát kettőről három hónapra, ami üdvözlendő változás. Ugyanakkor bevezette a büntetőjogi elzárás intézményét, amelynek legrövidebb időtartama öt, leghosszabb időtartama kilencven nap. Tudvalevő, hogy a rövid tartamú sza-

badságvesztések általában sokkal több kárt okoznak az elítéltnak, mint amennyire alkalmasak a büntetés-végrehajtási célok elérésére.¹⁴ A prizonizáció hatásai – így pl. a családi élet, oktatásban, foglalkoztatásban való részvétel a szabadulást követő megnehezülése – már rövid távon is megmutatkoznak a fogvatartottaknál, ugyanakkor a rövid tartamú szabadságvesztés esetén nincs reális lehetőség sem arra, hogy a fogvatartott nevelése, reszocializációja érdemi előrehaladást érjen el, sem pedig arra, hogy a prizonizáció hatásait hatékonyan lehessen kezelni. Ennek következménye, hogy a rövid tartamú szabadságvesztésre ítélt személy nagy eséllyel rosszabb állapotban jön ki az intézetből, mint amilyenben büntetésének megkezdése előtt volt, ez értelemszerűen nehezíti a szabadult normakövető magatartását, a társadalomba való visszailleszkedését, növeli a bűnismétlés, így a szabadságvesztés büntetés előfordulásának esélyét.

A börtönpopuláció csökkentése érdekében a jogalkotónak meg kell vizsgálnia, hogy valóban szükséges-e azokért a cselekményekért szabadságvesztés büntetést kiszabni, amelyekért ma szabadságuktól megfosztják az állampolgárokat. A jogalkotónak törekednie kell arra, hogy csak azok kerüljenek be bv. intézetbe, akik esetében a büntetés célja másként nem érhető el. Nyilvánvaló, hogy a rövid tartamú szabadságelvonásra ítélt személyek esetében a leginkább valószínű, hogy más büntetésekkel vagy intézkedésekkel is elérhető a kívánt cél. Különösen így van ez a büntetőjogi elzárásra ítélt esetekben. Esetükben indokolt az elzárás intézményét kivezetni a büntetőjogi szabályozásból, az elzárással szankcionált cselekményt dekriminalizálni vagy szabadságelvonással nem járó szankciókat előírni.

Nem csupán a börtönpopuláció alakulására gyakorolt hatása, hanem a kérdés elvi jelentősége miatt is feltétlenül indokoltnak tartjuk a fiatalkorúak szabálysértési elzárásának eltörlését. 2011-ben a jogalkotó lehetővé tette a fiatalkorúakkal szemben is a szabálysértési elzárás kiszabását, és ezt a rendelkezést az új szabálysértési törvény¹⁵ is átvette. A MHB már ekkor jelezte a jogalkotó felé,¹⁶ hogy a törvény ilyen irányú módosítása nem egyeztethető össze a nemzetközi jogi követelményekkel. A gyermek jogairól szóló New York-i egyezmény¹⁷ szerint: „A gyermek [minden 18 év alatti személy] őrizetben tartása vagy letartóztatása, vagy vele szemben szabadságvesztés-büntetés kiszabása a törvény értelmében csak végső eszközként legyen alkalmazható a lehető legrövidebb időtartammal.” Ebből világosan következik, hogy bagatell, a társadalomra csekély fokban veszélyes magatartások – így a szabálysértések – esetén a fiatalkorúak szabadságának megfosztása nincs összhangban Magyarország

nemzetközi jogi kötelezettségeivel; ahogy arra Lévay Miklós kriminológus is rámutatott.¹⁸

A szabálysértési törvény szabályozási anomáliái¹⁹ miatt gyakorlatilag a 14 és 16 év közöttiek közerdeki munkát nem végezhetnek, de szabadságuk jogszerűen elvonható. A nemzetközi joggal szembenemő abszurd szabályozás lehetővé teszi a társadalomra csekély fokban veszélyes cselekményért a gyermek szabadságának elvonását, környezetéből való kiszakítását. A magyar jog és a nemzetközi jog közötti összhang megteremtése érdekében a fiatalkorúak szabálysértési elzárását mielőbb ki kell vezetni a jogrendszerből, ezzel egyidejűleg pedig érdemes megfontolni közösségi, nevelő jellegű szankciókat a szabálysértések büntetésének fenntartása, valamint a gyermekek jogkövető magatartásának előmozdítása érdekében. Ez a lépés rövid távon nem csökkenti érezhetően a börtönnépességet, de segít abban, hogy a fiatalkorúak ne lépjenek bűnözői életpályára, így később ne kerüljenek vissza a büntető-igazságszolgáltatás rendszerébe.

A szabálysértéseknél maradvány, mindenképpen szót kell ejtenünk a napi tétel összegének megemeléséről. A szabálysértési bírságot annak meg nem fizetése esetén a bíróság szabálysértési elzárásra változtatja át. Főszabály szerint ötezer forintként egy napi szabálysértési elzárást kell számítani. A Budapest Intézetnek az MHB megbízásából készült tanulmánya rámutat arra, hogy a szabálysértési rendszer egésze, azon belül is az elzárás végrehajtása értelmetlenül sok pénzügyi és emberi erőforrást emészt fel.²⁰ Önmagában irracionálisnak tűnik, hogy a társadalomra nem veszélyes, kissúlyú cselekmény esetében – ahol a büntetés eredményessége legalábbis megkérdőjelezhető, az elkövető izolációja, azaz a társadalom fizikai védelme pedig nem indokolt – az állam a szabálysértési elzárás végrehajtásának költségeire sokkal több pénzt fordít, mint a szabálysértést elkövető személlyel szemben kiszabott pénzbírság. Ha az állam jelentős erőforrást allokál a szabálysértőkre (és hasonlóképpen a kisebb súlyú bűncselekményt elkövető személyekre), akkor olyan beavatkozásokat kellene alkalmaznia, amelyek a normakövető magatartás előmozdítása szempontjából eredményesek (de legalábbis nem károsak).

Ha a jogalkotó nem változtat a szankciórendszeren, akkor az elzárásra való átváltoztatás napi tételének összegét lenne szükséges – például a duplájára – megemelni, ezzel csökkenne az elzártak napi átlagszáma. A szabálysértési elzárást ugyanis bv. intézetben kell végrehajtani, az elzárást töltők száma pedig nem elhanyagolható: egyidejűleg több száz személyt tartanak fogva e szankció alapján.²¹ Az elzár-

tak tovább súlyosbítják a zsúfoltságot, a börtönszemélyzet terheit, különösen a magas arányú fluktuáció fényében, illetve akkor, ha számukra külön zárkákat, rezsimet kell fenntartani, működtetni.

Alternatív büntetések és kényszerintézkedések elterjedése

Az olyan esetekben is, amelyekben általánosságban legitim valamely büntetőeljárás alá vont vagy elítélt személy szabadságának megvonása, biztosítani kell, hogy a fogva tartást valóban csak végső eszközként alkalmazzák. Ennek érdekében a jogalkotó egyrészt megteheti, hogy szélesíti a szabadságvesztéssel nem járó büntetések és kényszerintézkedések alkalmazási körét a szabadságelvonással szemben, másrészt ösztönözheti a jogalkalmazókat, hogy csak a valóban feltétlenül szükséges esetekben alkalmazzák a szabadságmegvonást. Először vizsgáljuk meg az előzetes letartóztatást kiváltó kényszerintézkedések alkalmazásának lehetőségét. A hazai és a nemzetközi szakirodalom legszélesebb körben a szabadságvesztéssel járó büntetések és kényszerintézkedések alternatív, bv. intézeti elhelyezéssel nem járó megoldásaként az elektronikus nyomkövető eszköz alkalmazásával történő házi őrizetet javasolja.²² Ezt a jogintézményt a magyar jogalkotó is bevezette már, a szakértők üdvözölték a lépést,²³ sőt, kifejezetten javasolják az elektronikus nyomkövető eszközzel felügyelt büntetések és kényszerintézkedések alkalmazási körének tágítását. A szakemberek egyöntetűen arról számolnak be, hogy a jogintézmény jól vizsgázott a gyakorlatban. E megoldás további előnye, hogy az igazán költséges infrastruktúra kialakítása már megtörtént, az alkalmazási kör kiszélesítése nem igényelne túlzott mértékű költségráfordítást. Ennek ellenére az adatok azt mutatják, hogy az elektronikus nyomkövetővel biztosított házi őrizet és lakhelyelhagyási tilalom elrendelésének száma elenyésző az előzetes letartóztatással szemben.²⁴

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.) tehát lehetővé teszi, hogy a bíróság előzetes letartóztatás helyett házi őrizetet rendeljen el; a házi őrizet szabályainak megtartását – a bíróság rendelkezése szerint – a rendőrség nyomkövető technikai eszközzel is ellenőrizheti. A Be. 130. § (2) bekezdése ugyanakkor akként fogalmaz: „*A bíróság előzetes letartóztatás helyett lakhelyelhagyási tilalmat, házi őrizetet vagy távollattartást is elrendelhet.*” A törvényszöveg azt az értelmezést sugallja, hogy először az előzetes letartóztatás elrendelése felől kell döntenie a bíróságnak, az alternatív kényszerintézkedések elrendelése csupán az előzetes letartóztatás

tást kiváltó, másodlagos lehetőség. Ezzel szemben a Kúria²⁵ értelmezése szerint: „A bíróságnak azonban vizsgálnia kell, hogy az előzetes letartóztatással elérni kívánt célok nem valósíthatók-e meg enyhébb kényszerintézkedéssel.” A szabadságelvonással járó kényszerintézkedések arányának csökkenése érdekében indokolt lenne a kollégiumi véleményben foglaltak törvényi szintű rögzítése. Ennek érdekében módosítani kell a Be.-t, hogy az előzetes letartóztatásra irányuló indítvány elbírálása során egyértelmű törvényi kötelezettsége legyen a bírónak elsődlegesen azt vizsgálni, hogy valóban feltétlenül szükséges-e az előzetes letartóztatás elrendelése, vagy elengedő-e a távollátás, a lakhelyelhagyási tilalom vagy a házi őrizet alkalmazása, elektronikus nyomkövető eszközzel történő ellenőrzés mellett. Indokolt, hogy a bírókat külön indokolási kötelezettség terhelje arra vonatkozóan, hogy miért nem elégséges az enyhébb kényszerintézkedések alkalmazása.

A börtönök túlszűfoltóságának csökkentése érdekében indokolt továbbá megvizsgálni a pénzbüntetés meg nem fizetésének következményeit. A Btk. hatályos szabályai értelmében, ha valakit pénzbüntetésre ítélnék, és elmulasztja a pénzbüntetést – vagy részletfizetés engedélyezése esetén annak egyhavi részletét – megfizetni, úgy a pénzbüntetést vagy annak meg nem fizetett részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni. A bv. intézetek túltelítettségének egyik jelentős oka az alternatív szankciók feltételei teljesítésének elmulasztása miatt alkalmazott szabadságvesztés.²⁶ Ha a jogalkotó enyhít az alternatív szankciók feltételein, a teljesítés elmulasztásának következményein, akkor a börtönök zsűfoltósága jelentősen csökken anélkül, hogy a szankciórendszer arányossága, rendszere sérülne. Alaptalan például, hogy egyhavi részlet elmulasztása esetén automatikus legyen a pénzbüntetés szabadságvesztésre változtatása. Ebben az esetben először az elítélt figyelmeztetése lenne indokolt; az átváltoztatás kezdeményezésére pedig csupán egymást követő kéthavi mulasztás esetén kellene sort keríteni.

Indokolt lenne ugyanígy megteremteni annak lehetőségét is, hogy nemfizetés esetén a szabadságvesztésre történő automatikus átváltoztatás helyett szabadságelvonással nem járó büntetést alkalmazzanak. Ennek érdekében követendő példa lenne a fiatakorúakra vonatkozó megoldás általánossá tétele, miszerint nem lép a pénzbüntetés helyébe szabadságelvonással járó szankció, ha azt közérdekű munkával megváltották.²⁷ Nyilvánvaló, hogy a közérdekű munka büntetés gyakorlati végrehajtásának fejlesztése feltétele a javasolt változtatás érdemi megvalósításának.

Büntetések és kényszerintézkedések elrendelése, végrehajtása

A szakirodalomban sokat hangoztatott álláspont, miszerint a jogalkotónak arra is nagy hangsúlyt kell fektetnie, hogy a szabadságvesztés elrendelésének feltételeit megfelelően szigorítsa és biztosítsa annak érdekében, hogy a szabadságelvonás alternatíváinak jogosulti köréből valóban csak azok essenek ki, akik esetében másként nem lehet biztosítani a szabadságelvonással elérni kívánt célt.²⁸ Magyarországon az előzetes letartóztatás elrendelése, valamint a feltétel nélküli szabadságra bocsátás köréből való kizárásra vonatkozó szabályok kiáltanak lehangosabban az elv megvalósításáért.

Mindenekelőtt fontolóra kell venni az előzetes letartóztatás feltételeinek és hosszának enyhítését. Annak ellenére, hogy az utóbbi időben csökkent az előzetes letartóztatások elrendelésének száma, a fogvatartottak valamivel több mint ötödét (2016. december 30-án 21%-át)²⁹ még így is az előzetes letartóztatásukat töltő terheltek teszik ki. A börtönzsűfoltóság csökkentése és a gyakran indokolatlanul elrendelt előzetes letartóztatási esetek³⁰ alapján indokolt az előzetes letartóztatás elrendelési feltételeinek és maximális idejének jogszabályi módosítása.

Az előzetes letartóztatás elrendelésének általános feltétele, hogy annak csak szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmény miatt folytatott eljárásban van helye. Ez a feltétel ugyanakkor meglehetősen súlytalan, tekintettel arra, hogy a Btk. a társadalomra csekély fokban veszélyes bűncselekmények – mint például a garázdaság, a könnyű testi sértés vagy a kisebb értékre elkövetett lopás – esetén is előírányozza a szabadságvesztés büntetését. Ezekben az esetekben – ahogy korábban kifejtettük – a szabadságvesztés büntetés eltörlése lenne indokolt. Ennek hiányában a szabadságelvonás csak jogerős bírói ítélet alapján elfogadható, azt megelőzően aránytalan és túlzó. Ezért indokolt az előzetes letartóztatás elrendelését csak három év szabadságvesztésnél súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult eljárásban lehetővé tenni.

Az előzetes letartóztatás maximális hossza főszabály szerint három év, ezt követően a terhelt előzetes letartóztatását mindenképpen meg kell szüntetni. Ez alól kivételt határoz meg a Be. 132. § (3a) pontja, amely lehetővé teszi a határozatlan idejű előzetes letartóztatást, ha az elítélttel szemben bizonyos speciális bűncselekmények miatt folyik eljárás. A Be. ezen rendelkezése súlyosan kifogásolható a személyi szabadsághoz való jog, az ártatlanság védelme és a hatékony védelemhez való jog szempontjából, valamint

azt a veszélyes üzenetet hordozza, hogy a jogalkotó hajlandó elfogadni az eljárások jelentős elhúzóását olyan esetekben is, amikor a terheltet fogva tartják az eljárás alatt.³¹ Álláspontunk szerint a jogalkotónak feltétlenül hatályon kívül kell helyeznie azt a rendelkezést, amely lehetővé teszi a felső időhatár nélküli előzetes letartóztatást.

Ezen kívül indokolt lenne annak biztosítása, hogy az önhibából meg nem kezdett szabadságvesztés ne zárja ki kategorikusan a feltételes szabadság lehetőségét. A büntetés-végrehajtási törvény (a továbbiakban: Bvtv.) szerint az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből ki kell zárni, ha a határozott ideig tartó szabadságvesztés letöltését önhibájából határidőben nem kezdte meg.³² A jogszabály lehetőséget ad a bv. bíró számára, hogy mellőzze a feltételes szabadságra bocsátás lehetőség kizárásának megállapítását, de ez a jogköre csak az önhiba fennállásának vizsgálatára korlátozódik.³³ Egyes esetekben azonban a hosszú tartamú szabadságvesztés alatt a fogvatartott magaviseletében és személyiségében olyan pozitív változások következhetnek be, amelyek később indokolatlanná teszik a szabadságvesztésből való kizárást egy évvel korábbi kis súlyú normaszegés miatt, ezért indokolt e szabály hatályon kívül helyezése. Indokolt lenne tehát, hogy a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségének mérlegelése teljes mértékben a bv. bíró kompetenciájában maradjon, arról szabadon dönthessen.

További fontos eleme lenne a börtönpopuláció csökkentésére irányuló reformcsomagnak a bírói döntéshozatali szabadság visszaállítása. Számos nemzetközi ajánlás, valamint nemzetközi és hazai tanulmány³⁴ hangsúlyozza, hogy a bírói mérlegelés korlátozása a büntetéskiszabás területén maga után vonja a börtönpopuláció növekedését. Ennek fényében javasoljuk, hogy a jogalkotó vezesse ki a jogrendszerből az ún. „középmérték-szabályt” és a „három csapás” jogintézményét.

A Btk. 80. § (2) bekezdése előírja, hogy a határozott ideig tartó szabadságvesztés kiszabásakor a büntetési tétel középmértéke irányadó. Álláspontunk szerint – összhangban a Legfelsőbb Bíróság korábbi véleményével³⁵ – a szabályozás indokolatlanul korlátozza a bíró mérlegelési jogát a büntetés kiszabása során, és azt eredményezi, hogy összességében és tendenciaszerűen hosszabb tartamú szabadságvesztéseket szabnak ki a bíróságok, ami nyilvánvalóan csökkenti a bv. intézetekben a fogvatartottak fluktuációját, így pedig növeli a fogvatartottak számát. Ezért – a bírói mérlegelési szabadság és a bv. intézetek zsúfoltságának csökkentése, valamint az igazságosság érvényesülése érdekében – a büntetéskiszabásra vo-

natkozó rendelkezések köréből indokolt lenne kivonni az ún. „középmérték”-szabályt.

A „három csapás” elnevezés együttesen utal(t) a Btk. két külön bekezdésébe³⁶ foglalt szabályokra. Mindkét rendelkezés lényege az (volt), hogy törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén kötelező az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása, elvonva ezáltal a bírótól a szabad mérlegelés jogát, ezzel összefüggésben lehetetlenné téve az egyéniesítést. A „három csapás” szabályokkal kapcsolatban 2014-ben hozott döntést az Alkotmánybíróság³⁷, amelyben megállapította azok alaptörvény-ellenességét a bírói mérlegelési szabadság elfogadhatatlan mértékű korlátozása miatt: *„Az Alkotmánybíróság szerint az életfogytiglani szabadságvesztés kötelező alkalmazása bizonyos esetekben még ezen behatárolt, de eltérő tárgyi súlyú bűncselekményi körben, többszörös elkövetés esetén sem igazolható alkotmányosan. A vizsgált szabályozás ugyanis nem teszi lehetővé, hogy a bíróság minden egyes elkövetett cselekményt a tényleges súly szerint értékeljen, így nem áll fenn annak a lehetősége, hogy a bíróság a büntetés kiszabásakor a cselekmények súlyának szem előtt tartása mellett megfelelően értékelhesse a bűncselekmény és az elkövető társadalomra veszélyességét, a bűnösség fokát, az egyéb súlyosító és enyhítő körülményeket, és ezzel megbontja a hatályos szabályok szerinti büntetési rendszer koherens egységét.”* Az egyértelmű döntés ellenére az Alkotmánybíróság a „három csapás” két szabálya közül az egyik rendelkezést nem semmisíthette meg, mert arra az indítvány nem tért ki. Az alaptörvény-ellenes jogszabályhely azt eredményezi, hogy a bíróságok egyre több emberrel szemben kénytelenek életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabni, vagyis növekszik azon fogvatartottak száma, akik kifejezetten hosszú tartamú szabadságvesztést töltenek, így nyilvánvalóan emelkedik a bv. intézetek telítettsége, ahogy ezt a statisztikai adatok³⁸ is világosan alátámasztják. E két körülményre figyelemmel a „három csapás” szabályát ki kell iktatni a törvényből.

MEGOLDÁSI JAVASLATOK KIMENETI TÉNYEZŐK SZERINT

Amellett, hogy nyilvánvalóan csökkenteni kell a bv. intézetbe bekerülő személyek számát, a túlszűfolttság mérséklése és újratermelődésének megakadályozása érdekében elő kell segíteni azon fogvatartottak szabadulását, akiknél a büntetés-végrehajtási célok a továbbiakban már anélkül is elérhetőek, hogy szabadságuktól meg lennének fosztva. A szabadulás korábbra hozásához képest természetesen még inkább hatékony az olyan megoldás, mint amelyet Olaszor-

szág alkalmazott az EJEB Torreggiani-ügyben hozott döntését követően. A dél-európai államban a rövid tartamú, 18 hónapot meg nem haladó szabadságvesztéseket kötelezően házi őrizetben rendelte végrehajtani a bevezetett új jogszabály, ennek köszönhetően közel 12 000 fővel csökkent a fogvatartottak száma.³⁹

A reintegrációs őrizet kiterjesztése

A reintegrációs őrizet bevezetését a szakma üdvözölte, és az eddigi tapasztalatok is azt mutatják, hogy a rendszer bevált, és biztonságosan működik⁴⁰. A szakemberek kiemelik, hogy a fogvatartottak a társadalomba való visszailleszkedése szempontjából a reintegrációs őrizet kifejezetten hasznos, hatékony intézmény, amely csökkenti az ismételt bűnelkövetés valószínűségét, és megfelelően szolgálja a büntetés-végrehajtási célokat. Alkalmazásának feltételei ugyanakkor szigorúak, aminek következtében nagyon kevés fogvatartott jogosult az igénybevételére. 2015 második felében a reintegrációs őrizetben lévő elítéltek száma 70 és 90 között mozgott, és a legoptimistább becslések szerint legfeljebb 350 olyan fogvatartott van jelenleg a bv. intézetekben, akik jogosultak lennének reintegrációs őrizetre.⁴¹ Tekintettel az egyértelműen pozitív jogalkalmazói véleményekre a jogintézmény hatékonyságát és biztonságos működését illetően, érdemes lenne a reintegrációs őrizet alkalmazási körét bővíteni például úgy, hogy a szabadulás várható időpontja előtt egy évvel el lehessen rendelni. Támogatandó a jogintézmény kiterjesztése a hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítétekre, első lépésben a hét évet meg nem haladó szabadságvesztésüket fogház- vagy börtönfokozatban töltőkre.

A Bvtv. úgy rendelkezik, hogy az elítélt nem helyezhető reintegrációs őrizetbe, ha az egy évet meg nem haladó tartamú szabadságvesztésből legalább három, egy évet meghaladó tartamú szabadságvesztésből legalább hat hónapot nem töltött le. Álláspontunk szerint a jogintézmény alkalmazhatóságának ilyen korlátozása indokolatlan. Ahogy arra már korábban is utaltunk, a rövid tartamú szabadságvesztés sokkal több káros hatással jár, mint amennyire alkalmas a büntetés-végrehajtási célok elérésére. Ezért az egy évet meg nem haladó szabadságvesztére ítétek számára indokolt lenne lehetővé tenni a reintegrációs őrizet alkalmazását már a szabadságvesztés megkezdésének időpontjától. Ezzel biztosítani lehetne, hogy a rövid tartamú szabadságvesztések végrehajtása ne bv. intézetben történjen, a reintegrációs őrizet jogin-

tézményének megfelelő módosítása helyettesítene a fogvatartási intézményben történő szabadságelvonást, ugyanakkor a büntetés-végrehajtási célok érvényesülnének. Ez a szabályozás nem idegen a nemzetközi gyakorlatban, hiszen Belgiumban például az elektronikus nyomkövető eszközzel ellenőrzött házi őrizetet először a rövid tartamú szabadságvesztés büntetés alternatívájaként vezették be, az előzetes letartóztatás helyettesítéseként való alkalmazását csak ezután tette lehetővé a jogalkotó.⁴² A belgához hasonló szabályozás jelentősen csökkentené a bv. intézetek telítettségét, mivel az adatok szerint az elítéltek jelentős része (14,2%-a)⁴³ egy évnél rövidebb tartamú szabadságvesztést tölt.

A krízishelyzet bevezetése

Az Amerikai Egyesült Államok Michigan államában jogszabály született a túlszűfolttság okozta krízishelyzetben alkalmazandó különleges intézkedésekről. Eszerint, ha a börtönök telítettsége 30 napon keresztül meghaladja a maximális kapacitást, és azt a bv. intézetek nem képesek csökkenteni a rendelkezésre álló eszközökkel, krízishelyzetet kell kihirdetni. Krízishelyzet esetén a legrövidebb tartamú szabadságvesztést töltő fogvatartottak büntetése 90 nappal csökken, így közelebb kerülnek a feltételes szabadságra bocsátás lehetséges időpontjához. Ha még ez sem elég ahhoz, hogy a börtönpopuláció 95% alá csökkenjen, akkor valamennyi fogvatartott büntetését mérsékelni kell 90 nappal.⁴⁴ Az Egyesült Államok területéről vett példánál maradván érdemes kiemelni például azt az esetet, amikor szövetségi bírók úgy határoztak, hogy két év alatt összesen 40 000 fogvatartottat kell kiengedni a börtönökből. Kalifornia állam a legfelső bíróság előtt támadta meg a bírói döntést, azzal érvelve, hogy a szabadult fogvatartottak közbiztonsági kockázatot jelentenek. A legfelső bíróság 2011-ben azonban úgy határozott, hogy a szabadítandó fogvatartottak számának meghatározása szükséges volt annak érdekében, hogy orvosolni lehessen a fogvatartottak alkotmányos jogainak sérelmét.⁴⁵ Az Egyesült Államokon kívül is találunk példát arra, hogy a bv. intézetek túlszűfolttságának bizonyos szint fölé emelkedésekor olyan intézkedések lépnek életbe, amelyek a fogvatartottak minél előbb történő szabadítását célozzák. Például a Dél-Afrikai Köztársaság büntetőeljárás kódexe előírja, hogy egy bv. intézet parancsnoka elrendelheti az előzetes letartóztatásban lévő fogva tartásának felfüggesztését, ha az elhelyezési körülmények embertelenek vagy megalázóak, veszélyeztetik a terhelt fizikai

vagy mentális egészségi állapotát, feltéve, hogy a terheléssel szemben óvadék kiszabására lett volna lehetőség, de azt nem tudta megfizetni.⁴⁶

Ehhez hasonló szabályozást Magyarországon is lehetne alkalmazni. Első lépésként a jogalkotónak meg kell határoznia a bv. intézetek telítettségének azon szintjét, amikor a személyes tér csökkenése, a megfelelő higiéniai feltételek stb. hiánya miatt nyilvánvaló és tömeges méretű az embertelen és megalázó bánásmód. Ezt követően alkalmazandó az a rendelkezés, amely a túlszűfolt körülmények között elhelyezett fogvatartottak hátralévő szabadságvesztésének tartamát automatikusan csökkenti. Fontos látnunk, hogy valójában ez a csökkentés vezet arra az eredményre, hogy a fogva tartás nem terheesebb, mint amit a bíróság az elítélre kiszabott, mert a túlszűfolt elhelyezés idején a büntetés végrehajtása jóval súlyosabb sérelmet okoz a fogvatartott számára, mint amilyen a szabadvesztéssel szükségszerűen együtt járna, és ezt akként lehet kompenzálni, hogy automatikusan csökken a bv. intézetben letöltendő napok száma. A túlszűfolt okozta krízishelyzetben alkalmazható másik megoldás a fogvatartotti létszám csökkentésére, hogy bizonyos, csekélyebb súlyú bűncselekmények elkövetéséért rövidebb tartamú szabadságvesztésre ítélték vagy előzetes letartóztatásban lévők szabadságvesztése végrehajtásának megkezdését elhalasztják, vagy a végrehajtását félbeszakítják a krízishelyzet idejére.

A nemzetközi példák és ajánlások alapján tehát a magyar jogalkotónak több lépést is érdemes lenne megfontolnia. Egyrészt indokolt lenne meghatározni a bv. intézetek telítettségének maximális szintjét, amely fölött rendkívüli intézkedéseket léptet életbe a túlszűfolt azonnali csökkentésének érdekében, és törvényben kellene rendelkeznie, hogy ebben az esetben a túlszűfolt körülmények között elhelyezett fogvatartottak büntetése automatikusan csökkenjen. Lehetővé kellene tennie, hogy bizonyos fogvatartotti kategóriákba tartozó személyek (pl. nem személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt két évnél nem hosszabb időtartamú szabadságvesztésre ítélt, az ítéletükből meghatározott időt kitöltött fogvatartottak) esetén az elítélt kérelmére vagy a bv. intézet előterjesztése alapján olyan eljárás induljon, amelynek keretében a bv. bíró megvizsgálja a szabadságvesztésből hátralévő tartam elengedésének vagy a szabadságvesztés büntetés otthon történő végrehajtásának lehetőségét. Az előzetes letartóztatások tekintetében a túlszűfolt extrém szintjét olyan új körülménynek kell minősíteni, amely alapján a bírónak akkor is érdemben kell vizsgálnia az előzetes letartóztatás megszüntetése iránti indítványt, ha nem telt el még

három hónap az előzetes letartóztatás elrendelése, meghosszabbítása, illetőleg fenntartása óta.

EGYÉB JAVASLATOK A TÚLSZŰFOLTSÁG KEDVEZŐTLEN KÖVETKEZMÉNYEINEK ENYHÍTÉSÉRE

Fontos hangsúlyozni, hogy az EJEB vonatkozó döntései⁴⁷ nem a bv. intézetek szorosan értelmezett túltelítettsége miatt állapították meg az Emberi Jogok Európai Egyezményének megsértését. Az EJEB – állandó gyakorlata szerint – az Egyezmény 3. cikkében foglalt kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalma megsértésének vizsgálata során tekintettel van a panaszos fogva tartásának valamennyi körülményére, így pl. az elhelyezés hosszára, a fogva tartás során biztosított higiéniai körülményekre, a cellán kívül tartózkodás lehetőségének gyakoriságára és hosszára, a fogvatartottaknak szervezett programokra, szakkörökre, oktatásra. Azaz, a „túlszűfolt-ság” miatti elmarasztalás elkerülése érdekében a jogalkotónak indokolt előírnia a fogva tartás egyéb körülményeinek javítását is; túlmutatva a szűken értelmezett elhelyezési körülményeken.

A körülmények javítása érdekében a bv. szervek és egyéb állami szervek vagy magánvállalkozások, civil szervezetek közötti együttműködés további ösztönzésével érdemes minél több munkavégzési lehetőséget, oktatási, közösségi programot biztosítani a fogvatartottak számára. A szabad levegőn tartózkodás időtartamának, valamint a kapcsolattartási lehetőségek minimális gyakoriságának, hosszának növelésével is mérsékelhető a túlszűfolt okozta sérelem. A zárkák, közösségi helyiségek higiéniai feltételeinek javításával ugyancsak csökkenthető az egyezményesértő bánásmód mértéke.

ÖSSZEZGZÉS

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei fényében a kormány nem halaszthatja tovább a börtönök túlszűfoltosságának kezelését. Itt az idő, hogy a magyar állam érdemi lépéseket tegyen a probléma megoldása érdekében. A zsűfolt rövid távú enyhítését célzó, azonnali intézkedések – mint a férőhelybővítés – fontosak és szükségesek, de önmagukban nem elegendők. Fontos, hogy olyan javaslatokat dolgozzon ki a jogalkotó, amelyeket közép- és hosszú távon is fenntarthatóak, szakmailag megalapozottak. Nem győzzük elégszer hangsúlyozni, hogy átgondolt, jól

működő és életképes megoldások csak akkor születhetnek, ha a politikai döntéshozók hajlandóak a kérdést a szakpolitika szintjén kezelni, és bevonják a munkafolyamatba a szakma, a civil szféra és a tudomány képviselőit is.

JEGYZETEK

- Szél Magyarország elleni ügye, Appl. no. 30221/06, 7 June 2011; István Gábor Kovács Magyarország elleni ügye, Appl. no. 15707/10, 17 January 2012, Varga és mások Magyarország elleni ügye, Appl. nos. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13, and 64586/13, 10 March 2015.
- Torreggiani és mások Olaszország elleni ügye, Appl. no. 43517/09, 8 January 2013, Ananyev és mások Oroszország elleni ügye, Appl. nos. 42525/07, 60800/08, 10 January 2012.
- A magyar kormány által az Európa Tanácshoz benyújtott akcióterv elérhető itt: <https://rm.coe.int/1680697-5a5>
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC): *Handbook on Strategies to Reduce Overcrowding in Prisons*, Criminal Justice Handbook Series, 2013, 162, elérhető: https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Overcrowding_in_prisons_Ebook.pdf,
- Börtönstatisztikai Szemle*, 2016/1, 4 (1. ábra).
- European Committee on Crime Problems (CDPC): *White Paper on Prison Overcrowding*. Strasbourg, 30 June 2016, 6, elérhető: <https://rm.coe.int/16806f9a8a>
- UNODC (4. vj.) 40-1; CDPC (6. vj.) 10–11.
- Riccardo MONTALDO: Prison Overcrowding in Italy – After three years from the Torreggiani decision, the outcomes and effectiveness of the reforms, *The Lögsgögu*, 2016. február 17., elérhető: <https://thelogsogu.wordpress.com/2016/02/17/prison-overcrowding-in-italy-after-three-years-from-the-torreggiani-decision-the-outcomes-and-effectiveness-of-the-reforms-part-i/>
- Hans-Joerg ALBRECH: *Prison Overcrowding – Finding effective solutions, strategies and best practices against overcrowding in correctional facilities*, Freiburg, Max Planck Institute for foreign and international criminal law, 2012, 25 skk; UNODC (4. vj.) 19 skk.
- 4/2013. (II. 21.) AB határozat.
- ALBRECH (9. vj.) 46; UNODC (4. vj.) 45–47; Helene DE VOS – Elli GILBERT – Ivo AERTSEN: *Reducing Prison Population. Overview of the legal and policy framework on alternatives to imprisonment at European level*, Leuven Institute of Criminology, Criminal Justice Program of the European Union, 2015, para. 2.4 és 3.1.; PALLÓ József: Egyre jobban éget a seb... A túlszűfolt-
- ság csökkentésének lehetséges útjai, *Börtönügyi Szemle*, 2015/1, 23.
- Tapio LAPPI-SEPPÄLÄ: *Reducing the Prison Population: Long-term Experiences from Finland*, in *Crime Policy in Europe. Good practices and promising examples*, Strasbourg, Council of Europe Publishing, 2004, 140–148; ALBRECHT (9. vj.) 46; UNODC (4. vj.) p. 45–7; PALLÓ (11. vj.) 23.
- UNODC (4. vj.) 118.
- A prizonizáció hatásairól lásd PAPP Gábor: A prizonizációs jelenség elméleti háttere – kritikai megközelítésben, *Börtönügyi szemle*, 2009/2, 29–60.
2012. évi II. törvény a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről (Szabs. tv.).
- Az MHB véleménye elérhető itt: http://helsinki.hu/wp-content/uploads/Helsinki_Bizottsag_fiatalkorukak_elzarasa.pdf
1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
- KAZAI Viktor Zoltán: „... Hogy ne kelljen a múltat »véggépp eltörölni.«” Lévy Miklós leköszönt alkotmánybíróval Kazai Viktor Zoltán beszélget, *Fundamentum*, 2016/1, 60.
- Szabs. tv. 27. § (5) bekezdése.
- GYÖRFI Anita – VÁRADI Balázs: *Egyes szabálysértési eljárások végrehajtási társadalmi költségeiről*, Budapest, Budapest Intézet, 2016, elérhető: http://www.budapestinstitute.eu/BI_2016_01_study_Helsinki_szabalyertes_161130.pdf
- A fogvatartottak számára vonatkozó nyilvános adatok nem teszik lehetővé a szabálysértési elzárást töltő fogvatartottak létszámának pontos meghatározását, de a nyilvánosságra hozott adatok és a MHB konferenciáin, szakmai beszélgetésein elhangzottak alapján állíthatjuk, hogy a napi létszám országos szinten több száz főre tehető. Lásd *Börtönstatisztikai Szemle*, 2016/1, 9 (8. táblázat).
- Michael S. VAUGHN: Listening to experts: a national study of correctional administrators’ responses to prison overcrowding, *Criminal Justice Review*, 1993/1, 18; Rita HAVERKAMP – Markus MAYER – René LÉVY: Electronic monitoring in Europe, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 2004/1, 36–45; Eric MAES – Benjamin MINE – Caroline DE MAN – Rosamunde VAN BRAKEL: Thinking about electronic monitoring in the context of pre-trial detention in Belgium: a solution to prison overcrowding?, *European Journal of Probation*, 2012/2, 3–22; James M.A. PITTS – Griffin O. HAYDEN – W. Wesley JOHNSON: Contemporary prison overcrowding: short-term fixes to a perpetual problem, *Contemporary Justice Review*,

- 2014/1, 134; ALBRECHT (9. vj.) 47–51.; UNODC (4. vj.) 95–97.
23. Ld. pl. LAJTÁR József: A zsúfoltság csökkentésének gyakorlati megoldásai, *Belügyi Szemle*, 2015/11, 18–9.
24. Lásd Legfőbb Ügyészség: A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai I. (2015), 41–49 (V/501, V/502, V/506, V/507, V/510, V/511, V/522, V/523 táblázatok).
25. BKv. 99.
26. UNODC (4. vj.) 46.
27. Btk. 113. § (3) bekezdés b) pont.
28. UNODC (4. vj.) 112–114.
29. Börtönstatisztikai Szemle, 2016/2, 5.
30. Lásd az MHB által sikerre vitt strasbourggi ügyek közül pl. Bandur Magyarország elleni ügye, Appl. no. 50130/12, 5 July 2016; Császy Magyarország elleni ügye, Appl. no. 14447/11, 21 October 2014; Baksza Magyarország elleni ügye, Appl. no. 59196/08, 23 April 2013.
31. FAZEKAS Tamás – KÁDÁR András Kristóf – NOVOSZÁDEK Nóra: *Az előzetes letartóztatás gyakorlata: az alternatív kényszerintézkedések és a bírói döntéshozatal vizsgálata*, Budapest, Magyar Helsinki Bizottság, 2015, elérhető: http://www.helsinki.hu/wp-content/uploads/MHB_kutatasi_jelentes_elozetes_letartoztas_2015.pdf
32. 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló (továbbiakban: Bvtv.) 87. § (1) bekezdés.
33. Bvtv. 55. § (3) bekezdés.
34. Todd R. CLEAR – Dennis SCHRANTZ: Strategies for Reducing Prison Populations, *The Prison Journal Supplement* to 91 (3) (2011) 140; Csóti András: A büntetőjog változásainak hatása a büntetés-végrehajtási szervezetre, *Börtönügyi Szemle*, 2011/2. 1; ALBRECHT (9. v.) 54–57; UNODC (4. vj.) 48; DE VOS – GILBERT – AERTSEN (11. vj.) para. 2.4., 3.1.
35. BH. 2001.354.
36. Btk. 85. § (4) bekezdés, 90. § (2) bekezdés.
37. 23/2014. (VII. 15.) AB határozat. A Btk. 85. § (4) bekezdését az Alkotmánybíróság megsemmisítette.
38. *Börtönstatisztikai Szemle*, 2016/2, 4.
39. Background information for the LIBE delegation to Italy on the situation of prisons, 26–28 March 2014, 14, elérhető: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/493053/IPOL-LIBE_NT\(2014\)493053_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/493053/IPOL-LIBE_NT(2014)493053_EN.pdf)
40. BOGOTYÁN Róbert: A zsúfoltság csökkentésének útjai a börtönépítésen túl, *Börtönügyi Szemle*, 2015/1, 35 skk.; Csóti András: A Magyar bv. intézetek túltelítettsége, a zsúfoltság csökkentésének útjai, *Belügyi Szemle*, 2015/11, 14.
41. LAJTÁR (vj. 23) 9–20.
42. MAES – MINE – DE MAN – VAN BRAKEL (vj. 22.) 5–6.
43. Börtönstatisztikai Szemle, 2016/2, 10.
44. PITTS – HAYDEN – JOHNSON (vj. 22.) 135.
45. UNODC (4. vj.) 53.
46. UNODC (4. vj.) 53.
47. Lásd különösen Mandić és Jović Szlovénia elleni ügye, Appl. nos. 5774/10, 5985/10, 20 October 2011; Štrucl és mások Szlovénia elleni ügye, Appl. nos. 5903/10, 6003/10, 6544/10, 20 October 2011, Torreggiani és mások Olaszország elleni ügye, Appl. no. 43517/09, 8 January 2013, Ananyev és mások Oroszország elleni ügye, Appl. nos. 42525/07, 60800/08, 10 January 2012.